

Political and Security Implications of the Al-Aqsa Storm Operation in the West Asia Region

Mohammad Amin Naghshband¹

Hossein Zamani Mighan²

Mohammad Shah Mohammadi³

Abstract

One of the most significant political and security challenges in the West Asia region is the Palestinian issue. The struggle of the Palestinians against Israel has always been marked by ups and downs and the enduring of numerous losses. However, following Israel's withdrawal from Gaza in 2005, this area has turned into an open-air prison with severe restrictions and pressures on its people. In this context, the Al-Aqsa Storm operation, conducted by the militant group Hamas in 2023, surprised Israel and led to its defeat. This operation prompted a severe military response from Israel, resulting in a large-scale attack on Gaza. Nevertheless, the repercussions of the Al-Aqsa Storm operation were so extensive that, according to many analysts, it has led to a transformation in the perspectives and policies in the West Asia region. Therefore, this article aims to examine the political and security repercussions of this event and address the question: What are the political and security consequences of the Al-Aqsa Storm operation in West Asia? The research findings indicate that politically, the Al-Aqsa Storm operation has created a rift in the process of normalizing relations between Arab countries and Israel, and has also incited public reactions against these political relations. On the security front, the operation has significantly undermined the notion of Israel's invincibility, thereby strengthening support for the militant group Hamas. This research has been conducted using a descriptive-analytical method and has been compiled through library-based documents.

¹ senior student of political science, regional studies, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran . Naghshbandamin@gmail.com

² Master of Islamic Economics, Mofid University of Qom, Qom, Iran.. Hzamani69@gmail.com

³ Assistant Professor, University and Higher Research Institute of National Defense and Strategic Research, Tehran, Iran. M.mohammad.shm1347@gmail.com

پیامدهای سیاسی و امنیتی عملیات طوفان الاقصی در منطقه غرب آسیا

محمدامین نقشبند^۱ - حسین زمانی میقان^۲ - محمد شاه محمدی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۷

چکیده

از مهم‌ترین چالش‌های سیاسی و امنیتی در منطقه غرب آسیا، مسئله فلسطین است. مبارزه فلسطینی‌ها با اسرائیل همواره با فراز و نشیب‌ها و تحمل خسارات متعدد همراه بوده است. اما پس از خروج اسرائیل از غزه در سال ۲۰۰۵، این منطقه به یک زندان روباز با محدودیت‌ها و فشارهای شدید بر مردم تبدیل شده است. در این زمینه، عملیات طوفان الاقصی که توسط گروه مبارز حماس در سال ۲۰۲۳ انجام شد، موجب غافلگیری اسرائیل و شکست آن گردید. این عملیات واکنش شدید نظامی اسرائیل و حمله گسترده به غزه را در پی داشت. با این حال، تبعات عملیات طوفان الاقصی چنان گسترده بود که به نظر بسیاری از تحلیل‌گران، منجر به تحولی در نگرش‌ها و سیاست‌های منطقه غرب آسیا شده است. از این‌رو این مقاله تلاش دارد تا ضمن بررسی تبعات سیاسی و امنیتی این رخداد به این پرسش بپردازد که پیامدهای سیاسی و امنیتی وقوع عملیات طوفان الاقصی در غرب آسیا چیست؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که عملیات طوفان الاقصی از نظر سیاسی منجر به ایجاد شکاف در روند عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با اسرائیل شده و همچنین باعث واکنش‌های مردمی نسبت به این روابط گردیده است. از سوی دیگر، از پیامدهای امنیتی این عملیات می‌توان به خدشه‌دار شدن ایده شکست‌ناپذیری اسرائیل اشاره کرد، که این امر موجب تقویت حمایت از گروه مبارز حماس نیز شده است. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از اسناد کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

^۱ دانشجوی ارشد علوم سیاسی، مطالعات منطقه‌ای، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Nagshbandamin@gmail.com

^۲ کارشناس ارشد اقتصاد اسلامی، دانشگاه مفید، قم، ایران

^۳ استادیار دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، تهران، ایران

واژگان کلیدی: طوفان الاقصی، حماس، غزه، اسرائیل، غرب آسیا

مقدمه

تشکیل اسرائیل در سال ۱۹۴۸ به منزله نقطه عطفی در تاریخ خاورمیانه بود که به نزاع مداوم با فلسطینیان منجر شد. واکنش‌های متعددی نسبت به این پدیده در منطقه و داخل سرزمین اشغالی رخ داد از جمله اینکه در سال ۱۹۸۷، در جریان انتفاضه اول، حماس به عنوان یک گروه مقاومتی فلسطینی تشکیل شد. نقش‌آفرینی حماس به عنوان یک گروه مقاومتی فلسطینی، نزاع بین فلسطینیان و اسرائیل به یکی از پیچیده‌ترین و پرتنش‌ترین موضوعات در منطقه خاورمیانه تبدیل شد. حماس با تأکید بر مقاومت در برابر اشغالگری اسرائیل و حمایت از حقوق مردم فلسطین، با انجام عملیات‌های نظامی و حملات موشکی، سعی در مقابله با سیاست‌های اشغالگری و جنایات بشری اسرائیل و حفظ هویت و ارزش‌های فلسطینیان دارد. در مقابل، اسرائیل نیز با استفاده از اقدامات نظامی و امنیتی، سعی در مهار فعالیت‌های حماس و تأمین امنیت خود دارد؛ رژیم صهیونیستی در مدت هفتاد و پنج سال موجودیت خود و به‌ویژه از سال ۲۰۰۵ که از غزه عقب‌نشینی کرد، سعی کرد که با تدابیر نظامی چون صرف هزینه‌های بسیار و به‌کارگیری فناوری‌های سطح بالا و خریدهای نظامی از آمریکا و متحدان خود قدرت بازدارندگی خود را هم در ذهن و هم در رفتار دیگر بازیگران منطقه‌ای به کرسی بنشاند؛ از سوی دیگر تلاش داشت تا با ایجاد روابط عادی با کشورهای عربی منطقه حصار امنیتی برای خود بسازد.

در این میان به سبب راهبرد فشار آمریکا و ترغیب به عادی‌سازی بود که در مقابل جنایات این رژیم پاسخ‌های قاطعی در حمایت از مردم غزه شنیده نمی‌شد تا اینکه در سال ۲۰۲۳ حماس طی یک عملیات ضربتی توانست ضربه سهمگینی به اسرائیل وارد سازد. وقوع این عملیات نشان‌دهنده پیچیدگی‌های نزاع فلسطینیان و اسرائیل و اهمیت توجه به ریشه‌های تاریخی و هنجاری این منازعه پایدار است. با این حال تبعات این عملیات غیر قابل کتمان است چراکه عملیات طوفان الاقصی یک نقطه عطفی در تاریخ نزاع با اسرائیل است که

بسیاری از معادلات سیاسی و امنیتی را دگرگون می‌سازد. هرچند اسرائیل حملات و حمله زمینی به غزه را آغاز کرده و یک بحران انسانی ایجاد شده است با این این جنایات نمی‌تواند اصل مهم عملیات حماس را به حاشیه ببرد. این عملیات به منزله تغییر ماهیت و ساختار قدرت در منطقه و روابط درون و برون منطقه‌ای است به طوری که موضوع فلسطین از مرزهای جهان اسلام فراتر رفته و به مسئله اصلی جهان بشری تبدیل شد. حال در این پژوهش تلاش خواهد شد تا به این موضوع به صورت دقیق‌تر پرداخته شود. مقاله به دنبال پاسخ به این پرسش است که پیامدهای سیاسی و امنیتی وقوع عملیات طوفان الاقصی در غرب آسیا چیست؟ فرضیه پژوهش این است که عملیات طوفان الاقصی به سبب غافلگیر کردن و تحقیر رژیم صهیونیستی در بعد نظامی موجب افزایش حمایت از حماس و مقاومت شده و در بعد سیاسی نیز برهم زنده عادی‌سازی کشورهای عربی با اسرائیل و موضع‌گیری‌های سخت علیه اسرائیل می‌شود. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با اسناد کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

ادبیات پژوهش

نظریه سازه‌نگاری^۱ در اواخر دهه ۸۰ میلادی و در خلال دو مناظره علمی در رشته روابط بین‌الملل نو واقع‌گرایان و نئولیبرال‌ها و همچنین مناظره خردگرایان و نظریه‌پردازان انتقادی به وجود آمد. (کریمی، ۱۳۹۶: ۱۲). رهیافت و مکتب سازه‌نگاری بیان می‌دارد که بازیگران برحسب معانی ذهنی، زبانی و تلقی‌های خویش که از هویت آن‌ها برآمده است دست به کنش و واکنش می‌زنند و در این تعامل، واقعیت را ساخته و خود در تعامل با واقعیت ساخته و پرداخته می‌گردند. بازتاب چنین تلقی در تبیین و توضیح رفتار سیاست خارجی یک کشور آن است که کنش‌گران بر اساس هویت زمینه‌مند خویش، جهان را برای خود تعریف می‌نمایند و بر اساس آن دست به کنش و واکنش زده و از این طریق واقعیت^۲ نظام بین‌الملل را بر می‌سازند و به گونه‌ای دوسویه، در رابطه با آن ساخته شده و هویت آن‌ها دچار تحول می‌شود. دولت‌ها در مقام کنش‌گران صحنه بین‌المللی، تفسیر می‌کنند، تصمیم می‌گیرند،

¹ Constructivism

² Fact

اعلام و در نهایت اجرا می‌نمایند، ولی همه این کنش‌ها را بر اساس چهارچوب فهم خویش از جهان انجام می‌دهند که ماهیت و ذاتی بین‌الذنهانی دارد (چهر آزاد، ۱۳۹۹: ۳). طبق نظریه سازه‌انگاری، دولت‌ها امروزه تلاش می‌کنند با استفاده از روش‌های مختلف، از جمله عملیات روانی، تصویر واقعی ایجاد شده خود را در میان مردم و کشورهای دیگر تغییر دهند. این تلاش‌ها به منظور تأثیرگذاری بر فرآیند ساخت و ایجاد این تصویر و همچنین نظارت و مدیریت نحوه ورود و نفوذ آن در ذهنیت و عینیت جامعه هدف صورت می‌گیرد (شعاعی و قاسمیان نیک، ۱۴۰۱: ۱۱۴).

سازه‌انگاری عنوان می‌کند بازیگران بر حسب معانی ذهنی، زبان و تلقی‌های خود که برآمده از هویت آنهاست، دست به کنش متقابل می‌زنند و در این تعامل واقعیت را می‌سازند و آنگاه در تعامل با واقعیت، ساخته می‌شوند. نتیجه طبیعی این تلقی در تبیین رفتار سیاست خارجی یک کشور آن است که دولت‌ها بر اساس هویت زمینه مند خود جهان را برای خود می‌سازند و بر اساس آن دست به کنش می‌زنند و در این کنش متقابل واقعیت نظام بین‌المللی را می‌سازند، ولی به طور متقابل نیز در رابطه با آن ساخته می‌شوند و هویت آنها دچار دگرگونی می‌شود. در اینجا، کشورها در مقام بازیگران صحنه بین‌المللی تفسیر می‌کنند، تصمیم می‌گیرند، اعلام می‌کنند و در نهایت اجرا می‌کنند. ولی آنها همه این کارها را بر اساس چارچوب درک خود از جهان انجام می‌دهند. پس در اینجا حکم سازه‌انگاران آن است که سیاست خارجی عمل بر ساختن است. بدین دلیل است که اسمیت به تأسی از ونت که در چارچوب نظریه سازه‌انگاران ساختار محور گفته بود که آنا‌رشی چیزی است که دولت‌ها آن را می‌سازند، در باب نظریه سیاست خارجی سازه‌انگاران می‌گوید: سیاست خارجی چیزی است که دولت‌ها آن را می‌سازند (متقی و کاظمی، ۱۳۸۶: ۲۱۷). در کاربست این نظریه با موضوع پژوهش حاضر باید گفت وقوع عملیات طوفان الاقصیا این نظریه می‌تواند به درک فهم و تغییر روابط سیاسی و امنیتی که ناشی از ساخت هویت شکست‌ناپذیر اسرائیل یا عادی سازی روابط کشورهای عربی با این رژیم، گفتمان‌های مقاومت و مبارزه در مقابل اشغالگری اسرائیل اشاره کرد. به طور کلی با استفاده از این رویکرد، می‌تواند به فهم عمیق‌تر و جامع‌تری

از پویایی پیچیده و چندلایه‌ای که به شکل‌گیری و پیامدهای این عملیات منجر شده‌اند، دست یافت.

پیامدهای سیاسی عملیات طوفان الاقصی

اگرچه تولد حیات سیاسی اسرائیل به تلاش دولت بریتانیا با «اعلامیه بالفور» در سال ۱۹۱۷ باز می‌گردد و در ۱۴ می ۱۹۴۸ در منطقه شامات و سرزمین باستانی فلسطین به وجود آمد اما این حیات سیاسی عمدتاً از طریق قدرت نظامی حمایت پابرجا ماند به‌ویژه آنکه با شکست تلاش‌های فلسطینی‌ها و سایر کشورهای عربی در نبردهای ۱۹۴۸، ۱۹۵۶، ۱۹۶۷ و ۱۹۷۳ برای نابودی اسرائیل اعراب به تدریج دل‌سرد و سرخورده شدند و از میدان مبارزه خارج گشتند. به نظر می‌رسید روند سازش با اسرائیل فراهم‌شده بود به طوری که با پیش‌گامی مصر در سال ۱۹۷۸ در «کمپ دیوید»، اعراب به تدریج مسیر پذیرش اسرائیل و فراموشی آرمان فلسطین را طی کردند. در سال ۱۹۹۴، اردن نیز به این روند پیوست؛ اما زیاده‌خواهی اسرائیل و توسعه قدرت محور مقاومت این فرایند را به تعویق انداخت. در سال ۲۰۱۷، دونالد ترامپ با «پیمان ابراهیم» تلاش کرد اسرائیل را از حصر ژئوپلیتیکی خارج کند. بحرین، مراکش، امارات و سودان در سال ۲۰۲۰ به این پیمان پیوستند و مذاکرات با دیگر کشورهای عربی ادامه یافت. در اواسط ۲۰۲۳، مذاکرات بین عربستان و اسرائیل برای پیوستن سعودی‌ها به پیمان آغاز شد؛ اما در این میان مبارزات مستمر و دامنه‌دار مبارزان فلسطینی باعث شد تا اسرائیل نتواند پروژه سیاسی خود را تکمیل نماید. به طور یقین عملیات «طوفان الاقصی» که در ۷ اکتبر ۲۰۲۳، توسط حماس انجام شد و ضربات بی‌سابقه‌ای به اسرائیل وارد کرد بر روند عادی‌سازی روابط اعراب و اسرائیل تأثیرگذار بود (فرهادی، ۲۰۲۴).

مصطفی برغوتی، رهبر ابتکار ملی فلسطین، در مصاحبه‌ای با فرید زکریا از سی‌ان‌ان اظهار داشت که واکنش حماس به مجموعه‌ای از سطوح مختلف است از جمله‌های شهرک‌نشینان اسرائیلی و اخراج فلسطینیان در کرانه باختری، حمله‌های اسرائیلی به اماکن مقدس و مسیحیان و روابط عادی‌سازی اسرائیل با عربی بوده است. محمد ضیف، رئیس شاخه حماس نیز تأکید

می‌کند که عملیات "سیل الاقصی" پایان دادن به طولانی‌ترین اشغال جهان است. در حالی که آرمان اسرائیل مشروعیت بخشیدن به اشغال خود است اما در مقابل گفتنی است که ماده ۱۸ منشور حماس (منشور حرکه المقاومة الاسلامیه) اعلام می‌کند که موارد زیر باطل و غیرقانونی هستند: اعلامیه بالفور، سند قیمومت بریتانیا، قطعنامه تقسیم‌بندی سازمان ملل متحد و هر قطعنامه و تصمیمی که مرتب با این اسناد می‌شود. این ماده «اسرائیل» را کاملاً غیرقانونی مغایر با حقوق مسلم مردم فلسطین و شناخت میل آنها و خواست امت (جامعه جهانی مردم) می‌داند (Cook, 2023) از سوی دیگر کشورهای عربی که به دنبال عادی‌سازی روابط بودند تحت تاثیر این عملیات دچار نقطه عطفی در روند اجرای آن شده‌اند.

با وقوع این عملیات مسئله فلسطین در جهان و منطقه دوباره برجسته شد؛ بااینکه موضوع فلسطین حتی قبل از شروع درگیری کم‌وبیش در افکار عمومی و جهان اسلام طنین‌اندازی داشته است اما بعد از وقوع عملیات به صورت گسترده مورد توجه واقع شد. نظرسنجی‌های نشان می‌دهد در حالی که کشورهای عربی دنبال عادی‌سازی روابط بودند اما مردم عرب نسبت به روابط عادی‌سازی کشور خود با اسرائیل به میزان قابل توجهی مشتاق نبوده‌اند. در یک گزارش تحقیقات افکار سنجی عرب آمده است که حتی این امر موجب گرایش و نظر ملت‌ها به سمت ایران شده است از جمله اینکه تونسی‌ها نظر مثبت تری نسبت به رهبری ایران که از حماس حمایت می‌کند، پیدا کرده‌اند. به عبارت دقیق‌تر تا قبل از ۷ اکتبر، دو سوم تونسی‌ها طرفدار راه حل دو کشوری برای مسئله فلسطین بودند و تنها ۶ درصد از مقاومت مسلحانه حمایت می‌کردند. با این حال، از ۷ اکتبر، دسته دوم به ۳۶٪ افزایش یافته است (Schaer, 2023). یا در گزارشی دیگر از بازتاب‌های دیگر سیاسی این عملیات تأثیر منفی بر تلاش‌ها برای عادی‌سازی روابط بین عربستان سعودی و اسرائیل بوده است؛ پیش از این حوادث، احتمال دستیابی به توافقی بین دو طرف وجود داشت و مردم احتمال موفقیت آن را ۵۰/۵۰ ارزیابی می‌کردند اما در حال حاضر شانس آن صفر است (khamenei, 1402).

ریچارد لبارون، یکی از اعضای ارشد شورای آتلانتیک مستقر در ایالات متحده، در وب سایت این اندیشکده نوشت که اقدامات حماس به سعودی‌ها یادآوری روشنی می‌دهد که

موضوع فلسطین نباید صرفاً به عنوان یک موضوع فرعی دیگر در مذاکرات عادی‌سازی تلقی شود. هیو لوات، پژوهشگر شورای روابط خارجی اروپا معتقد است که افکار عمومی عرب - که عمدتاً دشمن اسرائیل است - با اقدامات اسرائیل تقویت شد. لوات این احساسات را مانع دیگری برای "موافقت قریب‌الوقوع بین اسرائیل و عربستان سعودی" می‌داند، در حالی که اعضای عرب توافق ابراهیم مانند مراکش و امارات متحده عربی را تحت فشار قرار می‌دهد تا موضعی انتقادی‌تر در قبال اسرائیل اتخاذ کنند اما فشار عمومی می‌تواند آن را منحرف کند (Holleis, 2023). همین مورد را زینب ری بوآ، پژوهشگر ارشد موسسه هادسون در آمریکا بیان می‌دارد که اولین دستاورد حماس و محور مقاومت از نبرد اخیر، توقف عادی‌سازی روابط میان اعراب و رژیم صهیونیستی است. همچنین توماس فریدمن، ستون نویس مشهور نیویورک‌تایمز تداوم حملات زمینی ارتش رژیم صهیونیستی به نوار غزه را مساوی فروپاشی کامل پیمان ابراهیم می‌داند. پس عملیات طوفان الاقصی بازتاب‌های متعددی داشته است در یک بعد نشان می‌دهد که اگرچه برخی از دولت‌های خاورمیانه می‌خواهند با اسرائیل روابط برقرار کنند، اما موضوع حقوق فلسطینی‌ها اهمیت خود را برای اکثریت قریب به اتفاق اعراب که عادی‌سازی را ضعیف می‌بینند، از دست نداده است و از سوی دیگر شکست طرح‌های غربی است؛ افکار عمومی در جهان عرب نیز قاطعانه مخالف به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی است. چندی پیش مؤسسه دوحه نظر منتشر کرد که در آنجا از مردم ۱۴ کشور عربی سوال شده بود که تا چه میزان موافق برقراری روابط با رژیم صهیونیستی هستند؟ در این نظرسنجی، ۹۰ درصد مردم تونس، ۹۲ درصد مردم عراق، ۸۷ درصد مردم قطر، ۸۴ درصد مردم مصر، ۸۵ درصد مردم کویت، ۸۴ درصد مردم لبنان و ۹۴ درصد مردم اردن که هم مرز با اسرائیل است، با این موضوع مخالف بودند. حتی در مراکش که از سال ۲۰۲۰ با رژیم صهیونیستی روابط دیپلماتیک دارد، به‌صراحت بیش از دوسوم مردمش مخالف برقراری روابط با این دولت نامشروع هستند. یک نظرسنجی معتبر دیگر نیز نشان می‌دهد تنها دو درصد از ساکنان عربستان سعودی از عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی حمایت می‌کنند (khamenei, 1402). حتی متحد و حامی اسرائیل نیز دچار

تردید و نارضایتی از روند پیش آمده و واکنش های اسرائیل به این حوادث را نشان می دهد؛ جو بایدن، رئیس جمهور ایالات متحده اخیراً هشدار داد که اسرائیل در حال از دست دادن حمایت جهانی در مورد غزه است، اما این تنها نوک کوه یخ است. از ۱۷ اکتبر، هر کشوری که در این نظرسنجی دارای روابط مثبت یا رو به گرمی با اسرائیل بود، شاهد کاهش رتبه مطلوبیت خود بود (Arabbarometer, 2023). بدین ترتیب شکاف حیثیتی طرح صلح ابراهیم یک شکست برای آمریکا نیز است و مردم کشورهای عربی دولت های خود را در حمایت از اسرائیل و پشت کردن به فلسطینیان سرزنش می کنند به احتمال زیاد با پایان یافتن جنگ، دولت نتانیاهو سقوط خواهد کرد و نتانیاهو به اتهام فساد و بی عرضگی در حفظ امنیت اسرائیل روانه دادگاه خواهد شد. چنین بود که آمریکا مجبور شد دوباره بر لزوم تشکیل دولت فلسطینی و راه حل دو دولتی اصرار ورزد، تا بتواند چهره بهتری از خود در افکار عمومی نشان دهد، این در حالی است که هیچ گاه نتانیاهو قائل به تشکیل دولت فلسطینی نبوده است و آمریکا هم تاکنون هیچ گام عملی برای خروج اسرائیل از سرزمین های اشغالی فلسطینیان بر اساس قطعنامه ۲۴۲ سازمان ملل بر نداشته است (علایی، ۱۴۰۲). از دیدگاه سازه انگاری، پیامدهای سیاسی عملیات طوفان الاقصی می تواند بر هویت ها، باورها و روابط بین المللی تأثیرات عمیقی بگذارد. در این راستا، عملیات طوفان الاقصی می تواند پیامدهای سیاسی زیر را داشته باشد:

- به تقویت هویت مقاومت در برابر اشغال و ظلم منجر شود و این باعث انسجام بیشتر در جامعه فلسطینی و حامیان بین المللی آن شود؛ عملیات های نظامی و اقدامات خشونت آمیز می تواند ادراکات و باورهای کشورهای دیگر را تغییر دهد.
- کشورهایی که پیش از این نسبت به مسائل فلسطین بی تفاوت بوده اند، ممکن است به این مسئله توجه بیشتری کنند و حمایت های سیاسی و دیپلماتیک خود را افزایش دهند
- عملیات طوفان الاقصی ممکن است باعث تغییر در سیاست خارجی کشورهای منطقه شود. کشورهایی که از نظر تاریخی نسبت به مسائل فلسطین حمایت کرده اند، ممکن

است حمایت‌های خود را افزایش دهند و روابط دیپلماتیک خود را با اسرائیل بازیابی کنند.

- این عملیات ممکن است باعث افزایش همبستگی و هماهنگی بین گروه‌های مختلف در جامعه بین‌المللی شود که از حقوق بشر و عدالت اجتماعی حمایت می‌کنند. این می‌تواند به تشکیل ائتلاف‌های جدید و تقویت نهادهای بین‌المللی کمک کند.
- نحوه برخورد اسرائیل با این عملیات و واکنش‌های بین‌المللی به آن می‌تواند تأثیرات عمیقی بر قدرت نرم و تصویر بین‌المللی این کشور داشته باشد. افزایش انتقادات بین‌المللی ممکن است به کاهش حمایت‌های سیاسی و اقتصادی از اسرائیل منجر شود.

پیامدهای امنیتی عملیات طوفان الاقصی

رژیم صهیونیستی از ابتدای تاسیس خود دارای یک ماهیت امنیتی استثنایی بود. درهم تنیدگی سیاست خارجی و سیاست دفاعی آن قابل توجه بود، بدین معنا که تامین امنیت و بقای دولت برای آن در درجه اول اولویت‌های سیاست خارجی قرار داشت (افرایم انبار، ۱۳۸۸: ۱۷-۱۶). بر همین اساس از شگردهای مختلف تبلیغاتی، انباشت و استفاده از سلاح‌های متعارف و نامتعارف تلاش داشت تا از خود یک رژیم شکست ناپذیر به نمایش بگذارد. حمله به مردم مظلوم فلسطین و بی‌گناه به منزله ابزاری برای قدرت‌نمایی این رژیم بود. برای بررسی سوابق کشتارهای مرتکب شده علیه مردم فلسطین نیاز به نگارش یک کتاب کامل است، اما اینها تنها نمونه‌هایی از قتل عام‌های مذکور است. در سال ۲۰۰۸/۲۰۰۹ حمله اسرائیل به غزه حدود ۱۴۱۷ فلسطینی را شهید کرد، در طول جنگ ۲۰۱۴ بیش از ۲۳۰۰ فلسطینی توسط حمله اسرائیل به شهادت رسیدند، سپس یکی از بسیاری از کشتارهای تاریخی، زمانی که اسرائیل به لبنان حمله کرد و بعداً به لبنان حمله کرد. در جنوب آن در سال ۱۹۸۲، حمله ارتش رژیم صهیونیستی منجر به شهید شدن حدود ۲۰۰۰۰ فلسطینی و لبنانی (باز هم اغلب غیرنظامیان، کودکان و زنان) شد (Nournews, 2023).

از زمان حمله حماس در ۱۷ اکتبر، اسرائیل کمپین حملات و حمله زمینی به غزه را آغاز کرده است که باعث ایجاد یک بحران انسانی وحشتناک شده است. با این حال همان‌گونه که

اسماعیل هنیه بیان می‌دارد: "هفتم اکتبر یک نقطه عطف تاریخی در زندگی مسئله فلسطین و یک تغییر استراتژیک در درگیری با اشغالگر اسرائیلی است؛ نبرد ۷ اکتبر نشان‌دهنده تحولی عمیق و مهم در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی بود" (میزان، ۱۴۰۲)

اهمیت عملیات طوفان الاقصی به نظر می‌رسد بسیار فراتر از حد بیان یک اتفاق یا رویداد است، زیرا تداعی‌گر واقعی از امنیت متزلزل اسرائیل است. اسرائیل از زمان عقب‌نشینی یک‌جانبه از نوار غزه در سال ۲۰۰۵ به دنبال ایجاد امنیت و مصون‌سازی خود از حملات فلسطینی‌ها بوده است. طوفان الاقصی نه تنها شکست فاحش اجزای مختلف نظامی و امنیتی اسرائیل را افشا کرد، بلکه خسارات انسانی بی‌سابقه‌ای نیز به دنبال داشت. تعداد تلفات اسرائیلی‌ها در این عملیات دو برابر تلفات جنگ ۱۹۶۷ بود، که اکثریت آن‌ها در روز اول عملیات کشته شدند؛ دومین شکست عمده در خصوص امنیتی است که اسرائیل در اطراف نوار غزه ساخته بود. پس از عقب‌نشینی از نوار غزه، اسرائیل دیواری بتنی به طول حدود ۶۵ کیلومتر، با عمق و ارتفاع هر کدام از ۷ متر، به همراه حسگرهای پیشرفته و برج‌های مراقبت در امتداد مرز، بنا کرد. اسرائیلی‌ها این دیوار را برای جلوگیری از نفوذ مبارزان فلسطینی به اراضی اشغالی کافی می‌دانستند، اما مبارزان فلسطینی موفق شدند از دیوار عبور کنند؛ سومین شکست به ناتوانی ارتش اسرائیل در امنیت پایگاه‌های نظامی خود در نزدیکی مرز شمالی نوار غزه است. علی‌رغم وجود نقاط نظامی و برج‌های دیده‌بانی متعدد در امتداد مرز، ارتش اسرائیل از این پایگاه‌ها و بیش از ۲۰ شهرک اطراف غزه به خوبی محافظت می‌شود و واحدهای حماس موفق شدند این پایگاه‌ها را تصرف کرده و بر نیروهای اسرائیلی مسلط شوند (Dohainstitute, 2023).

نکته جالب اینجاست که علی‌رغم واکنش سخت اسرائیل علیه مردم غزه این عملیات با حمایت فلسطینی‌ها همراه بود؛ مطابق نظرسنجی که مرکز تحقیقات سیاسی و نظرسنجی ۷۰ درصد فلسطینی‌ها از عملکرد حماس راضی هستند و محبوبیت جنبش حماس در غزه بعد از جنگ افزایش پیدا کرد. مطابق همین نظرسنجی، ۷۱ درصد مردم اعلام کردند عملیات طوفان الاقصی علیه رژیم صهیونیستی، اقدامی درست بود و از این اقدام دفاع کردند. این پیروزی

حماس در شرایطی به دست آمد که جنگ این جنبش با رژیم صهیونیستی از جنگ‌های نابرابر است. لذا مفهوم این پیروزی فراتر از معیارهای نظامی کلاسیک است (مهر، ۱۴۰۳) از سوی دیگر افزون بر عملیات گروه‌های فلسطینی، در حوادث پس از هفت اکتبر ۲۰۲۳، بسیاری از زیرساخت‌های اساسی رژیم صهیونیستی توسط اعضای محور مقاومت از جمله انصار الله، حزب الله و گروه‌های عراقی مورد حمله قرار گرفت که این رخداد نیز در نوع خود بی‌سابقه بود. بازدارندگی رژیم صهیونیستی نه تنها در مقابل عملیات طوفان الاقصی ناکام ماند، بلکه زمینه را برای حمله دیگر گروه‌های مقاومت فراهم کرد که این امر به نوبه خود بازدارندگی رژیم صهیونیستی را هم در بعد مادی و هم در بعد ادراکی زیر سؤال برد. فروپاشی قدرت بازدارندگی رژیم صهیونیستی آن‌هم توسط گروه غیر دولتی که ۱۷ سال در محاصره بود، انگاره شکست‌ناپذیری رژیم صهیونیستی را در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی از بین برد؛ چنین امری با توجه به محیط آشوبناکی که رژیم صهیونیستی در آن زیست می‌کند، می‌تواند چالش‌هایی برای این رژیم به وجود آورد (محمدی منفرد، ۱۴۰۲: ۱۹۳). به علاوه حمله به اسرائیل با غافلگیری کامل این رژیم، اسطوره شکست‌ناپذیری آن را نابود کرد و نشان داد که اتکا به اسرائیل برای امنیت غیرقابل اعتماد است. این پیام به‌ویژه برای امارات متحده عربی و بحرین که روابط دیپلماتیک خود را با اسرائیل گشوده بودند بسیار پرمحتوا بود. آسیب‌پذیری نظامی و امنیتی این رژیم در برابر حماس نشان داد که آن در برابر محور مقاومت بسیار ضعیف‌تر است. آیت‌الله علی خامنه‌ای، رهبر ایران و حسن نصرالله، رهبر حزب الله، اسرائیل را «ضعیف‌تر از تار عنکبوت» توصیف کرده‌اند. این استعاره، برگرفته از آیات قرآن، به مردم یاد می‌کند که اعتماد به قدرت غیر مؤمنان مشابه تکیه بر قدرت تار عنکبوت است (Vazirian, 2023).

یکی دیگر از مهم‌ترین پیامدهای امنیتی برای اسرائیل این است که به‌جز غافلگیر شدن از سوی حماس، توجه جهانیان نیز به جنایات اسرائیل معطوف شد. ابراهیم هوپر، مدیر ارتباطات در شورای روابط آمریکایی-اسلامی، اظهار داشت که رسانه‌های جریان اصلی سال‌هاست فلسطینی‌ها را از توجه‌ها خارج کرده‌اند. اکنون واکنش شدیدی علیه افرادی که از بشریت

فلسطینی‌ها حمایت می‌کنند وجود دارد، در حالی که جنایات علیه فلسطینی‌ها سال‌ها نادیده گرفته شده است. هوپر می‌گوید که اکنون رسانه‌ها بالاخره متوجه اقدامات افراط‌گرایان اسرائیلی شده و ثبت می‌کنند که دولت اسرائیل به دنبال محو مردم فلسطین است (Bader, 2024). بدین ترتیب آبروی اسرائیل و آمریکا و بعضی از کشورهای اروپایی در حمایت از کشتار غیرنظامیان توسط اسرائیل و عدم رعایت حقوق بشر در افکار عمومی مردم جهان از بین رفته است. از یک سو مردم به دنبال مجازات و جنایات این رژیم هستند و از سوی دیگر هم‌اکنون اسرائیل و مقامات آن به عنوان خطرناک‌ترین جنایتکاران جنگی در اذهان مردم جهان مطرح شده‌اند و بسیاری از مردم دنیا خواهان محاکمه نتانیاهو و دولت صهیونیستی و فرماندهان ارتش اسرائیل به عنوان قاتلان کودکان و زنان و مردان فلسطینی هستند (علایی، ۱۴۰۲). همچنین در مقابل مظلوم‌نمایی اسرال، بسیاری از رسانه‌های اجتماعی از آنچه به عنوان ریاکاری جهانی پس از محاصره طولانی مدت نوار غزه و ایجاد بحران انسانی در این منطقه فقیر عنوان می‌شود به آن واکنش نشان می‌دهند. مردم غزه سالهاست از دسترسی به غذا، آب، برق و سایر کالاهای اساسی محروم شده‌اند. اسرائیل همچنین محاصره هوایی و دریایی غزه را حفظ کرده است. بیش از نیمی از جمعیت غزه در فقر و ناامنی غذایی زندگی می‌کنند و نزدیک به ۸۰ درصد از جمعیت غزه به کمک‌های بشردوستانه نیاز دارند. از زمان عقب‌نشینی نیروهای اسرائیلی از این منطقه در سال ۲۰۰۵، مردم غزه بارها شاهد نقشه اسرائیل بوده‌اند که این نوار را ویران کرده است. نبردهای منظم بین اسرائیل و گروه‌های فلسطینی در غزه از جمله حماس و جهاد اسلامی در جریان است (Said-Moorhouse & Kolirin, 2023). اظهارات هماهنگ و منسجم سخت مقام‌های اسرائیل نیز نشان می‌دهد که چگونه این رژیم در قالب دستورهای نظامی به فاجعه انسانی دامن خواهد زد. الگوی حملات اسرائیل اقدام‌ها علیه جمعیت فلسطینی در غزه از ۱۷ اکتبر ۲۰۲۳، مجازات دسته جمعی، نابودسازی همراه با استفاده ابزاری از قحطی، به عنوان ابزار جنگ قطع، آب برق و سوخت در کنار اظهارات و بیانیه‌های مکرر و عمومی مقام‌های عالی رتبه حکومت اسرائیل و مقام‌های نظامی، همگی دلیل بر قصد نسل‌کشی اسرائیل دارد. الگوهای رفتاری قراین و اماراتی که دادگاه‌های کیفری

بین‌المللی برای احراز قصد خاص نسل‌کشی به کار گرفت نیز گویای این واقعیت است (صادقی، ۱۴۰۳: ۲۷۷). از همین رو از نظر امنیتی نیز اسرائیل هرچقدر تلاش می‌کند که خود را در حال جبران آن نقص و تزلزل امنیتی بسیار قاطع نشان بدهد اما نمی‌تواند نه تنها مسئله را به حاشیه ببرد بلکه بر میزان نفرت و اعتراض‌های جهانی علیه خود می‌افزاید. در این راستا، عملیات طوفان الاقصی ممکن است پیامدهای امنیتی زیر را به همراه داشته باشد:

- اسرائیل برای ترمیم چهره شکست‌خورده خود در عملیات طوفان الاقصی بخواهد با عملیات‌های نظامی بیشتر واکنش نشان بدهد که البته با تشدید این فشارها بر میزان جنایت آن افزوده شده و به تضرر اسرائیل تمام خواهد شد. این عملیات می‌تواند به تقویت روایات خصمانه و افزایش اقدامات تلافی‌جویانه بین طرفین نیز منجر شود که به‌نوبه خود منجر به چرخه‌ای از خشونت و بی‌ثباتی می‌گردد.
- عملیات نظامی حماس معادلات قدرت و امنیت را تغییر داد. این عملیات به‌نوبه خود می‌تواند به تغییر در توازن قدرت منطقه‌ای در بلندمدت منجر شود. واکنش‌های کشورهای همسایه و بازیگران منطقه‌ای به این عملیات نیز نشان می‌دهد که بزرگ‌نمایی قدرت اسرائیل فروپاشیده شده است و می‌تواند به تغییر در ائتلاف‌ها و همکاری‌های امنیتی بین کشورها منجر شود.
- درگیری‌ها و خشونت‌های مستمر می‌تواند نهادهای امنیتی و حکومتی اسرائیل را تضعیف کند. این تضعیف می‌تواند به کاهش اعتماد عمومی به دولت و نهادهای امنیتی منجر شود و فضای بی‌ثباتی و هرج‌ومرج منجر شود؛ بنابراین هرچقدر که رژیم صهیونیستی تلاش کند تا وجه عمومی خود را تقویت کند به سبب فشارهای افکار عمومی در خارج و داخل این رویداد بعید به نظر می‌رسد.
- واکنش‌های بین‌المللی به عملیات طوفان الاقصی می‌تواند به تغییر در سیاست‌های امنیتی جهانی منجر شود. افزایش توجه بین‌المللی به مسئله فلسطین و واکنش‌های دیپلماتیک ممکن است به تغییر در رویکردهای امنیتی و سیاست‌های خارجی کشورهای بزرگ نیز منجر شود.

جمع‌بندی

موضوع اسرائیل و فلسطین یکی از پیچیده‌ترین و طولانی‌ترین منازعات در جهان است. این مناقشه بر سرزمین، هویت ملی و حقوق انسانی است که بیش از یک قرن ادامه دارد. در حالی که اسرائیل توانسته بود دولت‌های عربی را شکست داده و با حمایت غرب خود را در منطقه تحمیل نماید اما گروه‌های مبارز فلسطینی به‌ویژه حماس در این مناقشه نقش بسیار حیاتی و تأثیرگذار در مقاومت را ایفا کرده‌اند.

در سال‌های اخیر، گروه مقاومت فلسطینی حماس توانسته است به توانایی‌های نظامی و تسلیحاتی خود بیفزاید. توسعه و تولید موشک‌های دوربرد، راکت‌ها و تسلیحات دیگر به این گروه‌ها امکان داد تا به طور مؤثرتری به حملات اسرائیلی پاسخ دهند و عملیات‌هایی نظیر طوفان الاقصی را طراحی و اجرا کنند. عملیات طوفان الاقصی در بستر ترکیبی از عوامل سیاسی، نظامی، اجتماعی و مذهبی شکل گرفت. تشدید تنش‌های سیاسی و نظامی، سرکوب اعتراضات، محاصره نوار غزه، تحریکات مذهبی، پیشرفت‌های نظامی گروه‌های مقاومت، تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، فشارهای داخلی در اسرائیل و استفاده از جنگ روانی و رسانه‌ای، همگی نقش مهمی در شکل‌گیری و وقوع این عملیات داشتند.

اسرائیل که تلاش داشت تا با بهره‌گیری از دیپلماسی نرم در کنار خشونت‌های نظامی علیه مردم فلسطین، مشروعیت خود را در منطقه تثبیت کند، با عملیات طوفان الاقصی به وضعیتی رسید که معادلات سیاسی و امنیتی دگرگون شد. از دیدگاه سازه‌نگاری، عملیات طوفان الاقصی به دلایل متعدد و خاصی نسبت به عملیات‌های گذشته در منازعه اسرائیل و فلسطین برجسته شده است. این عملیات در زمانی رخ داد که منطقه غرب آسیا تحت تأثیر تحولات سیاسی و تغییرات ژئوپلیتیکی قرار داشت و تلاش‌ها برای کاهش تنش‌ها و عادی‌سازی روابط به سمت شکل‌گیری هویت جدید پیش می‌رفت. روابط برخی کشورهای عربی با اسرائیل تحت توافقات ابراهیم در حال عادی‌سازی بود و این عملیات تأثیرات قابل توجهی بر این روند داشت. با این حال، همان‌طور که نشان داده شد، بحران فلسطین تنها یک نزاع نظامی نیست بلکه یک تقابل هنجاری و ارزشی نیز به شمار می‌آید. در یک سو، رژیم قرار دارد

که به منطقه تحمیل شده و به دنبال گسترش حوزه جغرافیایی و مشروعیت‌بخشی به وجود خود از طریق نسل‌کشی و کشتار مردم فلسطین و دیپلماسی است. در سوی دیگر، گروه مبارز فلسطینی قرار دارد که در شرایطی نابرابر به دنبال حمایت از مردم و آزادسازی آنان از زیر سلطه رژیم صهیونیستی است.

با وقوع عملیات طوفان الاقصی، دو پیامد عمده سیاسی و امنیتی به وقوع پیوست. نخست، این رخداد باعث شد تا برخی کشورهای منطقه‌ای و گروه‌های دیگر حمایت‌های خود از مقاومت فلسطینی را افزایش دهند. این امر به تقویت ائتلاف‌های جدید در منطقه منجر شد که می‌تواند تأثیرات بلندمدتی بر وضعیت سیاسی و امنیتی منطقه داشته باشد. عملیات طوفان الاقصی به تفاهم ابراهیم و عادی‌سازی روابط با اسرائیل آسیب زد و موجب اختلال در این روند شد. علاوه بر این، حمایت افکار عمومی باعث شد تا توجه بیشتری به تشدید بحران‌های انسانی در نوار غزه و سایر مناطق فلسطینی معطوف شود. مردم، ضمن محکومیت اقدامات رژیم صهیونیستی، به مسائل مرتبط با افزایش تعداد پناه‌جویان، کمبود منابع و خدمات اساسی، و افزایش فقر و بیکاری توجه بیشتری نشان دادند. از سوی دیگر، حمایت از حماس و محور مقاومت با تأکید بر حمایت از مردم مظلوم فلسطین و مبارزه با اسرائیل، موجب شد تا راهبردهای سخت‌گیرانه اسرائیل نیز با شکست مواجه شود. به دنبال بیداری اسلامی و افزایش نفوذ منطقه‌ای حماس، اسرائیل به سیاست‌های تقابلی نظامی گسترده، عملیات‌های متعدد در نوار غزه و نقض حقوق بشر روی آورد، که با عملیات حماس، ضعف و ناتوانی این رژیم به وضوح آشکار شد. تلاش برای جبران این نقص با ارتکاب جنایات بیشتر نتوانست موقعیت و جایگاه امنیتی اسرائیل را ترمیم کند. این عملیات با غافلگیری کامل انجام شد و ارتش اسرائیل نتوانست آن را کشف و خنثی کند، که نشان‌دهنده موفقیت گروه‌های فلسطینی در نفوذ و عبور از ساختارهای جاسوسی و حفاظتی اسرائیل بود. ناکارآمدی سیستم جاسوسی و اطلاعاتی ارتش اسرائیل، همراه با موفقیت فلسطینی‌ها در حفظ اطلاعات و شناسایی و پاک‌سازی جاسوسان، ضربه‌ای جدی به اعتبار نظامی اسرائیل وارد کرده و احتمال بروز مشکلات سیاسی و امنیتی برای این رژیم را تقویت کرده است.

منابع

افرایم انبار، امنیت ملی اسرائیل، ترجمه حمید نیکو، موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور، تهران،

۱۳۸۸، صص ۱۷-۱۶

چهر آزاد، سعید (۱۳۹۹)، کندوکاو مختصات گونه‌های «هویت» و جایگاه آن در سیاست خارجی

ساده‌انگارانه، فصلنامه دانش تفسیری سیاسی، سال دوم، شماره ۵، پاییز ۱۳۹۹، صص ۲۰-۱

شعاعی، محمدحسین؛ قاسمیان نیک، محمدجواد (۱۴۰۱)، اصول عملیات روانی در دیپلماسی

عمومی رژیم صهیونیستی: مطالعه موردی گزارش «سند فرهنگ زبان جهانی پروژه اسرائیل»،

فصلنامه نامه فرهنگ و ارتباطات، پاییز و زمستان ۱۴۰۱، شماره ۱۳، صص ۱۳۳-۱۰۱

صادقی، مهدی رضا (۲۰۲۴)، امکان‌سنجی ارتکاب نسل‌کشی در غزه توسط اسرائیل در پرتو عملیات

طوفان الاقصی (۷ اکتبر ۲۰۲۳). مطالعات حقوقی، شماره ۱، دوره ۱۶، صص ۲۵۷-۲۸۸.

علایی، ح. (۱۴۰۲). نگاهی به عملیات طوفان الاقصی و جنگ غزه:

<https://www.khabaronline.ir/news/1844610>

فرهادی، ف. (۲۰۲۴). تأثیر طوفان الاقصی بر پیمان ابراهیم در شبکه ژئوپلیتیک غرب آسیا:

<https://ascenter.ir/1402/11/07>

کریمی، مرضیه (۱۳۹۶)، نقش موضوعات ادراکی و هویتی در مناقشه حقوق بشری ایران و آمریکا

(مطالعه موردی تروریسم)، پایان‌نامه ارشد علوم سیاسی دانشگاه گیلان

متقی، ابراهیم؛ کاظمی، حجت (۱۳۸۶)، سازه‌نگاری، هویت، زبان و سیاست خارجی جمهوری

اسلامی ایران، فصلنامه سیاست، دوره ۳۷، شماره ۴ - شماره پیاپی ۴، صص ۲۰۹-۲۳۷.

محمدی منتفرد، حسن (۱۴۰۲)، بررسی نتایج عملیات طوفان الاقصی بر اساس دکترین نظامی رژیم

صهیونیستی، فصلنامه محیط‌شناسی راهبردی ج.ا.ایران، سال هفتم، شماره ۳، صص ۲۰۱-۱۷۳

مهر. (۱۴۰۳). پیامدهای طوفان الاقصی و آخرین وضعیت جنگ غزه در آستانه روز قدس:

<https://www.mehrnews.com/news/6067099>

میزان. (۱۴۰۲). هنیه: طوفان الاقصی تحولی عمیق در سطح منطقه ایجاد کرد:

<https://www.mizanonline.ir/fa/news/4763827>

- Arabbarometer. (2023). Retrieved from How the Israel-Hamas War in Gaza Is Changing Arab Views: <https://www.arabbarometer.org/media-news/how-the-israel-hamas-war-in-gaza-is-changing-arab-views/>
- Bader, E. J. (2024). Retrieved from Israel Faces No Apparent Red Line, But Pro-Palestinian Media Workers D: <https://truthout.org/articles/israel-faces-no-apparent-red-line-but-pro-palestinian-media-workers-do/>
- Cook, S. A. (2023). Retrieved from The Hamas Attack Has Changed Everything: <https://foreignpolicy.com/2023/10/09/hamas-attack-israel-palestine-war-iran-saudi-normalization-middle-east-future/>
- Dohainstitute. (2023). Retrieved from Al-Aqsa Flood Offensive: Israeli Strategic Failures in Gaza: <https://www.dohainstitute.org/en/PoliticalStudies/Pages/al-aqsa-flood-offensive-israeli-strategic-failures-in-gaza.aspx>
- England, A., & Al-Atrush, S. (2023). Retrieved from Hamas war stirs Arab world's antipathy to Israel: <https://www.ft.com/content/aad9fb2d-3fc5-48de-b79b-8d4971e36c10>
- Holleis, J. (2023). Retrieved from Has Hamas reset the Israeli-Arab agenda?: <https://www.dw.com/en/has-hamas-reset-the-israeli-arab-agenda/a-67042746>
- khamenei. (1402). Retrieved from: دو مینوی شکستهای کاخ سفید در غرب آسیا: <https://farsi.khamenei.ir/others-report?id=54585>
- Nournews. (2023). Retrieved from What has led to Al Aqsa storm operation?: <https://nournews.ir/en/news/153773/What-has-led-to-Al-Aqsa-storm-operation>
- Said-Moorhouse, L., & Kolirin, L. (2023). Retrieved from Protests over Israel-Hamas war sweep the globe as nations ramp up security: <https://edition.cnn.com/2023/10/11/world/global-protests-israel-hamas-war-intl-cmd/index.html>
- Santhanam, L. (2023). Retrieved from Poll: Majority of Americans sympathize with Israel but growing number say military response in Gaza 'too much': <https://www.pbs.org/newshour/world/poll->

- majority-of-americans-sympathize-with-israel-but-growing-number-say-military-response-in-gaza-too-much
- Schaer, C. (2023). Retrieved from Gaza conflict: Arab attitudes are hardening against Israel: <https://www.dw.com/en/gaza-conflict-how-arab-attitudes-are-hardening-against-israel/a-67769920>
- Vazirian, A. H. (2023). Retrieved from The 'Al-Aqsa Storm' Surprises Israel and Upsets Plans For a New Security Order: <https://www.stimson.org/2023/the-al-aqsa-storm-surprises-israel-and-upsets-plans-for-a-new-security-order/>
- Youssef, A. H. (2023). Retrieved from How the Israel-Hamas War Impacts Regional Relations: <https://www.usip.org/publications/2023/10/how-israel-hamas-war-impacts-regional-relations>
- Ziad Daoud, Altstein , G., & Sakthivel, B. (2023). Retrieved from Wider War in Middle East Could Tip the World Economy Into Recession: <https://www.bloomberg.com/news/features/2023-10-12/israel-hamas-war-impact-could-tip-global-economy-into-recession>